

Mgr Magdalena Cyrek

Mgr Elżbieta Mikula-Bączek

Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Rzeszowski

Usługi społeczne jako wyznacznik kapitału ludzkiego w kontekście spójności regionalnej

WSTĘP

Celem artykułu jest diagnoza rozwoju sfery usług społecznych (w zakresie edukacji, kultury i ochrony zdrowia) jako obszaru tworzącego kapitał ludzki w układzie regionalnym w Polsce. Kapitał ludzki wskazywany jest bowiem jako dominujący czynnik produkcji w wykształcającej się gospodarce opartej na wiedzy, a jednocześnie podstawowy wyznacznik poziomu życia społeczeństwa. W tym ujęciu wysoki poziom kapitału ludzkiego pozwala na realizację rozwoju społeczno-gospodarczego, a wyrównywanie jego poziomu prowadzi do większej spójności.

Dla realizacji celu badawczego posłużono się taksonomicznymi metodami porządkowania liniowego¹, w tym metodą wzorca oraz bezwzorcowymi metodami sum standaryzowanych wartości i wskaźnikiem względnego poziomu rozwoju, które pozwalają na dokonanie przestrzennych porównań stanu rozwoju usług społecznych i umożliwiają stworzenie hierarchii badanych obiektów na podstawie jednoczesnych porównań kilku zmiennych. Odniesiono się do województw, a więc poziomu NUTS2, jako podstawowej jednostki realizacji polityki spójności społeczno-ekonomicznej w Polsce. W przeprowadzonych obliczeniach wykorzystano dane statystyczne udostępniane przez GUS w elektronicznej bazie danych regionalnych² dotyczące roku 2006 lub, w przypadku braku danych, roku 2005.

KAPITAŁ LUDZKI CZYNNIKIEM SPÓJNOŚCI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ REGIONÓW

Spójność społeczno-ekonomiczna oznacza wyrównywanie poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego. Jak wskazuje M. G. Woźniak, rozumiana może być również jako zdolność systemu ekonomicznego do harmonizowania efek-

¹ Wykorzystano procedury opisane w: [Pociecha, Podolec, Sokołowski, Zając, 1988].

² Dostępne w bazie danych regionalnych GUS: www.stat.gov.pl.

tywności ekonomicznej i sprawiedliwości społecznej [Woźniak, 2006, s. 7] i wymaga zmiany aspiracji i ambicji rozwojowych społeczeństw [Woźniak, 2007, s. 19]. Niezbędne staje się ukierunkowanie aktywności gospodarczej na człowieka i jego wielowymiarowe potrzeby indywidualne oraz społeczne. Takie działania wiązałyby się z ograniczaniem nierówności typu frustrującego i korzystnie oddziaływałyby na akumulację kapitału ludzkiego również w układzie regionalnym [Woźniak, 2006, 2007]. Wyrównanie poziomu rozwoju społecznego i ekonomicznego zależy bowiem m.in. od skutecznego rozwijania i wykorzystania jakości kapitału ludzkiego i zasobów ludzkich występujących w danym regionie, co korzystnie oddziałuje zarówno na sferę społeczną, jak i ekonomiczną.

W odniesieniu do gospodarki kapitał ludzki tworzą ucieleśnione w jednostce umiejętności i kompetencje istotne w działalności gospodarczej i osiąganiu założonych zadań i celów społecznych. W szerokim ujęciu obok zasobów wiedzy i umiejętności kapitał ludzki określa poziom zdrowia i energii vitalnej zawartych w poszczególnych osobach, a tym samym w społeczeństwie i narodzie jako całości. R. Domański podkreśla, że kapitał ludzki, pomimo że jest dany przez genetyczne cechy jednostki, to jednak jest powiększany dzięki inwestycjom w człowieka w procesie wychowania, edukacji sformalizowanej, samokształcenia i doświadczenia. Istotny komponent kapitału ludzkiego stanowi również obszar wartości i kultury, w tym także umocowanych w religii [Woźniak, 2005, s. 80-91].

Bogate wyposażenie w kapitał ludzki umożliwia regionom wiodącym przodować w tworzeniu kierunków rozwoju współczesnej techniki i cywilizacji, przyspiesza tempo zmian i dyfuzji technologii, osiągnięć naukowych, organizacyjnych, mentalnościowych itp. Regionom imitatorom dobry zasób kapitału ludzkiego pozwala efektywnie czerpać korzyści z wprowadzania nowych technologii, wynalezionych gdzie indziej i wyprzedzających swym poziomem technologie jakie dany region jest zdolny wykreować [*Kapitał ludzki...*, 1998, s. 80]. Badania empiryczne dowodzą również, że istnieje dodatni związek pomiędzy rozwojem kapitału ludzkiego a efektywnością gospodarowania, mierzoną łączną produktywnością czynników produkcji [Roszkowska, 2005, s. 46-67].

W szczególności podkreśla się, że kapitał ludzki wywiera wpływ na przemiany instytucjonalne, stymuluje zmiany w strukturze wytwarzania i zatrudnienia, sprzyja propagowaniu i upowszechnianiu nowoczesnych wzorów konsumpcji i jakości życia, powoduje pojawianie się nowych wartości i postaw, kształtuje nowoczesną infrastrukturę techniczno-organizacyjną, informatyczną i socjalną itp.

Uwidocznienie pozytywnego działania kapitału ludzkiego na rzecz kształtowania spójności społeczno-ekonomicznej regionów wymaga maksymalnego stopnia rozwoju i wykorzystania tego endogenicznego potencjału. Dlatego też

tak istotna z punktu widzenia kształtowania spójności jest polityka ukierunkowana na rozwój usług społecznych.

USŁUGI SPOŁECZNE JAKO OBSZAR KREACJI KAPITAŁU LUDZKIEGO I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ

Podstawową sferę umożliwiającą kreowanie kapitału ludzkiego stanowią usługi społeczne, rozumiane jako „działania skierowane na człowieka, których celem jest kształtowanie i wzbogacanie jego zasobów fizycznych i intelektualnych” [Janoś-Kresło, 2002, s. 7]. Proces prosumpcji³, a więc konsumpcji stanowiącej proces inwestycyjny (produkcyjny) ukierunkowany na człowieka, realizowany jest w takich obszarach usługowych, jak edukacja, ochrona zdrowia i opieka społeczna czy kultura, rekreacja i sport.

Jakość siły roboczej determinowana jest w znacznej mierze przez funkcjonujący w danym kraju system edukacji. Szkolnictwo wyższe jest podstawowym ogniwem modelu gospodarki opartej na wiedzy, zdolnym wykształcić kreatywne i wyposażone w odpowiedni zasób wiedzy jednostki. Rozszerzenie dostępu do szkół wyższych podnosi wartość kapitału ludzkiego poprzez wzrost ekonomicznej wartości i wydajności pracy, jak i lepsze pełnienie roli obywatela demokratycznego społeczeństwa. Poziom szkolnictwa wyższego ma podstawowe znaczenie dla całego systemu edukacji, także ze względu na przygotowywanie przez szkoły wyższe kadr dla tego systemu. Ponadto, obok kształcenia wysoko kwalifikowanych kadr, jest także źródłem innowacji [Mamica, 2001, s. 10, 12-13].

Rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez system oświatowy oraz sferę kultury przyczynia się także do wpajania zasad i norm ogólnospołecznych, które powodują zwiększenie spójności również w płaszczyźnie społecznej. Edukacja i kultura, zaszczepiając wartości etyczne i przekazując wspólne normy, przyczyniają się do redukcji napięć pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi, w konsekwencji czego następuje szybszy i trwalszy postęp w rozwoju ekonomicznym. Od znajomości i przestrzegania tych norm i zasad zależy czy działania podejmowane w sferze gospodarczej będą korzystne dla ogółu oraz czy w pełni będzie można wykorzystać potencjał tkwiący w danym społeczeństwie [Grodzicki, 2003, s. 147-148].

Kształcenie buduje również kapitał społeczny, który z kolei warunkuje osiągnięcie celów społeczno-gospodarczych w ten sposób, że im wyższy poziom tego kapitału, tym prawdopodobieństwo sukcesu jest większe [Przymeński, 2004, s. 46, 49-51]. F. Fukuyama podkreśla, że jego pozytywne, prorozwojowe działanie jest możliwe jednak wtedy, gdy relacje wewnątrz sieci przebiegają zgodnie z respektującymi zasadę dobra wspólnego normami i wartościami będącymi składnikami kultury danego społeczeństwa, takimi jak lojalność, uczciwość

³ Pojęciem prosumpcji posługuje się m.in. C. Bywalec, por. [Bywalec, 2003, s. 16-18].

i rzetelność [Przymeński, 2004, s. 46]. Współtworzący ogólny potencjał społeczno-gospodarczy kapitał społeczny może przynosić pozytywne rezultaty wtedy, gdy sam jest pozytywny, to znaczy w swojej istocie wspiera on zasadę wspólnego dobra (a nie dobro partykularne) w sensie pomyślności całego społeczeństwa [Przymeński, 2004, s. 47].

Istotnym warunkiem rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego jest także dobry stan zdrowia [Leon, Walt, 2004 za: Sowa, 2006, s. 16]. Wyniki badań empirycznych wskazują na istnienie związku pomiędzy dobrobytem (mierzonym np. wielkością PKB) a efektami zdrowotnymi (np. długością życia) [Sowa, 2006, s. 16]. Inwestycje w zdrowie sprzyjają bowiem wzrostowi produktywności i aktywności zawodowej. Lepsza kondycja fizyczna i psychiczna ludzi zwiększa dostępność zasobów pracy dla gospodarki oraz przynosi niewątpliwe korzyści społeczne. Obok pomocy medycznej o charakterze doraźnym, szczególną rolę dla kapitału ludzkiego mają również działania w zakresie profilaktyki zdrowia i promocji właściwego stylu życia.

POSTĘPOWANIE BADAWCZE

Dla przeprowadzenia oceny stanu rozwoju usług społecznych jako determinanty kapitału ludzkiego, a w efekcie spójności społeczno-ekonomicznej regionów w Polsce, wykorzystano taksonomiczne metody porządkowania liniowego. Pozwalają one wskazać te województwa, które dominują w zakresie dalszych możliwości rozwojowych stymulowanych poprzez funkcjonowanie kapitału ludzkiego, jak i te, które wymagają wsparcia ze strony polityki społeczno-ekonomicznej wspierającej kształtowanie spójności poprzez ukierunkowanie na kreację kapitału ludzkiego. W przypadku polskich województw dają się bowiem zauważyć znaczne dysproporcje w realizacji usług społecznych i wyposażeniu w określone dobra i wartości, do których powszechnie się dąży, w tym m.in. w urzędnika, organizacje i instytucje kształceniowe, zapewniające dostęp do wiedzy i umiejętności, kultury, jak i służące ochronie i pielęgnowaniu zdrowia, w tym m.in.: szkoły, biblioteki, placówki kulturalne, szpitale, itp. Tym samym przestrzenie te stwarzają nierówne możliwości kreacji kapitału ludzkiego (w obszarze edukacji, zdrowia, kultury), a w konsekwencji ograniczają działania na rzecz spójności.

Wstępny wybór zmiennych diagnostycznych określających poziom rozwoju usług społecznych dotyczył 17 charakterystyk stanu rozwoju infrastruktury społecznej w dziedzinie edukacji, ochrony zdrowia i kultury (dotyczą one zarówno dostępności obiektów infrastruktury technicznej – twardej, jak i pracujących w poszczególnych sferach usług społecznych) oraz uczestnictwa w realizacji usług społecznych (określonego przez wydatki gospodarstw domowych na wskazane dziedziny, a w sferze edukacji dodatkowo liczbę studentów) (tab. 1). Wybrane zmienne miały charakter stymulant, a więc wyższy ich poziom był

korzystniejszy dla potencjalnego rozwoju kapitału ludzkiego. Wszystkie zmienne zostały przedstawione w postaci wskaźników w odniesieniu do liczby ludności, co pozwoliło na porównywanie jednostek przestrzennych o zróżnicowanym potencjale wielkościowym. Zmienne X_1 - X_5 odnoszą się do sfery ochrony zdrowia, zmienne X_6 - X_{12} dotyczą kultury i rekreacji, jako obszarów umożliwiających zagospodarowanie czasu wolnego, a zmienne X_{13} - X_{17} opisują usługi społeczne w sferze edukacji, przy czym odwołano się tu głównie do rozwoju szkolnictwa wyższego jako podstawowej determinanty kapitału ludzkiego.

Tabela 1. Potencjalne zmienne opisujące stan rozwoju usług społecznych

Zmienna	Opis zmiennej
X_1	szpitale ogólne na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_2	łóżka w szpitalach i oddziałach na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_3	lekarze ogółem na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_4	przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę na zdrowie (w zł) w 2006 r.
X_5	pracujący w przedsiębiorstwach w sekcji N na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_6	muzea łącznie z oddziałami na 10 tys. ludności w 2006 r.
X_7	domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_8	biblioteki i filie na 10 tys. ludności w 2006 r.
X_9	teatry i instytucje muzyczne na 10 tys. ludności w 2006 r.
X_{10}	kina stałe na 10 tys. ludności w 2006 r.
X_{11}	przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę na rekreację i kulturę (w zł) w 2006 r.
X_{12}	pracujący w przedsiębiorstwach w sekcji O na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_{13}	przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę na edukację (w zł) w 2006 r.
X_{14}	pracujący w przedsiębiorstwach w sekcji M osoby na 10 tys. ludności w 2005 r.
X_{15}	szkoły wyższe ogółem na 10 tys. ludności w 2006 r.
X_{16}	nauczyciele akademicki na 10 tys. ludności w 2006 r.
X_{17}	studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne.

Dalsze kroki postępowania dotyczyły wyboru zmiennych diagnostycznych. Posłużono się tu kryterium zmienności przyjmowanych wartości, gdyż niewystarczający poziom ich zróżnicowania międzywojewódzkiego uniemożliwia uchwycenie różnic w zakresie możliwości kreacji kapitału ludzkiego. Do analiz przyjęto zmienne o współczynniku zmienności przekraczającym 15%⁴, co do-

⁴ Jest to wybór arbitralny, gdyż w literaturze przedmiotu przyjmuje się zróżnicowane minimalne poziomy zmienności. np. A. Zeliaś wskazuje, że najczęściej jest to wartość 10% [Zeliaś, 2000, s. 43], co w badaniach autorów wskazywałoby na eliminację tylko 1 zmiennej: X_5 . Natomiast M. Stec, A. Janas i A. Kuliński w prowadzonych analizach przyjmuje poziom 20% [Stec, Janas, Kuliński, 2005, s. 140], co w badaniach autorów oznaczałoby eliminację aż 9 zmiennych: X_1 , X_2 , X_3 , X_4 , X_5 , X_8 , X_{10} , X_{12} , X_{17} , w tym wszystkich z obszaru ochrony zdrowia.

prowadziło do eliminacji 5 zmiennych. Należy zauważyć, że w większości były to zmienne charakteryzujące obszar ochrony zdrowia, co z jednej strony może prowadzić do niskiej reprezentacji tej sfery usług społecznych, z drugiej wskazuje na relatywnie wyrównany poziom usług zdrowotnych w poszczególnych województwach. Może to wynikać z faktu niezbędności i priorytetu realizacji potrzeb z zakresu opieki zdrowotnej, często traktowanych jako potrzeby podstawowe. W tym ujęciu diagnoza kapitału ludzkiego w województwach ma miejsce przez pryzmat rozwoju usług społecznych wyższego rzędu, do których należą edukacja oraz kultura i rekreacja.

W kolejnym etapie postępowania zbudowano tablicę korelacyjną pomiędzy potencjalnymi zmiennymi i z dalszych rozważań wyeliminowano te, dla których wartość współczynnika korelacji przekroczyła 0,8, jako powielające informację. Wśród 17 zmiennych zaobserwowano 2 takie przypadki: wysoki poziom korelacji pomiędzy zmiennymi: X_{11} i X_{12} oraz X_{16} i X_{17} . Już w poprzednim kroku współczynnik zmienności wskazał na konieczność eliminacji zmiennej X_{12} . Zdecydowano się również na eliminację zmiennej X_{17} jako zmiennej o niższym poziomie zmienności (18,98%).

Ostatecznie wyeliminowane zmienne to: X_2 , X_3 , X_4 , X_5 , X_{12} , X_{17} .

Do dalszych obliczeń wykorzystano pozostałe 11 zmiennych, których wartości poddano standaryzacji według formuły:

W pierwszej ze stosowanych metod wartość wzorca określono jako maksymalne wartości zmiennych, a następnie, posługując się formułą odległości euklidesowej, wyznaczono odległość poszczególnych województw od wzorca. W metodzie sum standaryzowanych wartości skonstruowano cechę syntetyczną stanowiącą sumę zestandaryzowanych wartości wszystkich zmiennych, przy czym wagi zmiennych określono na poziomie 1. Natomiast przy określeniu wartości wskaźnika względnego poziomu rozwoju posłużono się wzorem:

Wskaźnik ten należy do przedziału $<0,1>$, a większe wartości oznaczają obiekt lepszy pod względem przyjętego kryterium.

Powyższe metody pozwoliły na przedstawienie hierarchii województw według rozwoju sfery usług społecznych stanowiących miarę tworzenia kapitału ludzkiego (tab. 2).

Tabela 2. Ranking województw według stanu rozwoju usług społecznych

Województwo	Metoda wzorca		Metoda sum standaryzowanych wartości		Wskaźnik względnego poziomu rozwoju	
	Pozycja w rankingu	Odległość od wzorca	Pozycja w rankingu	Cecha syntetyczna	Pozycja w rankingu	Wartość wskaźnika
małopolskie	1	5,99	1	7,601	10	0,272
podlaskie	2	6,14	2	5,429	6	0,294
dolnośląskie	3	6,68	3	4,383	9	0,276
łódzkie	4	6,80	6	2,825	15	0,193
zachodnio-pomorskie	5	7,31	5	3,226	7	0,284
wielkopolskie	6	7,44	9	0,063	16	0,164
pomorskie	7	7,56	7	1,348	2	0,479
lubelskie	8	7,90	8	0,659	12	0,245
mazowieckie	9	7,91	4	4,118	1	0,716
lubuskie	10	8,08	10	-0,471	8	0,283
warmińsko-mazurskie	11	8,73	11	-1,742	5	0,300
śląskie	12	8,83	14	-3,914	13	0,227
opolskie	13	9,12	12	-2,842	4	0,315
podkarpackie	14	9,65	13	-3,648	3	0,456
kujawsko-pomorskie	15	9,99	15	-8,436	14	0,194
świętokrzyskie	16	10,02	16	-8,599	11	0,253

Źródło: opracowanie własne.

Podobieństwo uzyskanych wyników rangowania określono za pomocą współczynnika korelacji rang Spearmana. Najsilniejsza zgodność wyników wystąpiła pomiędzy rangowaniem z wykorzystaniem metody wzorca oraz metody sum standaryzowanych wartości (współczynnik 0,935). Natomiast pozostałe wyniki wykazują bardzo małą zgodność, o czym świadczy niewysoka wartość współczynnika korelacji rang dla metod wzorca oraz wskaźnika względnego poziomu rozwoju: 0,194 oraz niewielka i ujemna wartość wskaźnika korelacji dla porównania rang uzyskanych metodą wzorca i wskaźnika względnego poziomu rozwoju (-0,076). Wobec takich wyników zasadna wydaje się rezygnacja z wykorzystywania metody wskaźnika względnego poziomu rozwoju w dalszych rozważaniach.

Wartości syntetycznych wskaźników rozwoju usług społecznych pozwoliły również na przeprowadzenie grupowania województw. Posłużono się kryterium podziału na 4 grupy według wzorca⁵:

Tabela 3. Grupowanie województw według wartości miary wskaźnika syntetycznego rozwoju usług społecznych

Grupy	Wartość miary	Województwa
<i>Metoda wzorca</i>		
I	poniżej 6,76	małopolskie, podlaskie, dolnośląskie
II	6,76 - 8,01	łódzkie, zachodniopomorskie, wielkopolskie, pomorskie, lubelskie, mazowieckie
III	8,01 - 9,26	lubuskie, warmińsko-mazurskie, śląskie, opolskie
IV	powyżej 9,26	podkarpackie, kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie
<i>Metoda sum standaryzowanych wartości</i>		
I	powyżej 4,535	małopolskie, podlaskie
II	4,535-0	dolnośląskie, mazowieckie, zachodniopomorskie, łódzkie, pomorskie, lubelskie, wielkopolskie
III	0 - -4,535	lubuskie, warmińsko-mazurskie, opolskie, podkarpackie, śląskie
IV	poniżej -4,535	kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie

Zródło: opracowanie własne.

Uzyskane zarówno za pomocą metody wzorca, jak i sum standaryzowanych wartości hierarchia województw oraz ich podział na grupy wskazują na stosunkowo korzystną sytuację pod względem rozwoju usług społecznych w województwie podlaskim (2 pozycja w obu rankingach oraz włączenie do grupy I) oraz relatywnie daleką pozycję województwa mazowieckiego (9 miejsce w metodzie wzorca, choć w metodzie sum standaryzowanych pozycja 4 oraz zaliczenie do grupy II). Najkorzystniejsza sytuacja w zakresie możliwości rozwoju kapitału ludzkiego występuje w województwie małopolskim (1 miejsce i grupa I),

⁵ Por. procedury zastosowane w [Bąk, Markowicz, 2003, s. 37].

a ponadto obok wspomnianego Podlasia, w dolnośląskim (3 miejsce i grupa I w metodzie wzorca oraz grupa II w metodzie sum standaryzowanych wartości). Opóźnienia w rozwoju kapitału ludzkiego mogą negatywnie wpłynąć na sytuację województw takich jak świętokrzyskie oraz kujawsko-pomorskie (odpowiednio pozycja 16 i 15 oraz grupa IV) oraz podkarpackie (pozycja 14 lub 13, grupa IV w metodzie wzorca i grupa III w metodzie sum standaryzowanych wartości). Niestety są to również województwa o względnie niskim poziomie rozwoju mierzonym za pomocą PKB *per capita*, co świadczy o perspektywach dalszego pogłębiania się różnic rozwojowych, zaprzeczając idei spójności. Jednocześnie nie zaobserwowano bezpośredniego związku pomiędzy otrzymanymi rankingami województw a ich pozycją określoną poziomem PKB *per capita*. Występująca w niektórych przypadkach relacja odwrotna (niski dochód i wysoki poziom rozwoju usług społecznych) może znaleźć uzasadnienie w zaobserwowanej przez M. Herbstą tendencji do zwiększonej motywacji do nauki wśród mieszkańców regionów o niskim dochodzie, którzy edukację postrzegają jako środek do osiągnięcia osobistego sukcesu [Herbst, 2007, s. 202]. W przeprowadzonych analizach wniosek taki można odnieść np. do województw podlaskiego i lubelskiego, które w efekcie relatywnie korzystnej sytuacji w zakresie rozwoju usług społecznych zwiększają swoje szanse na wyrównanie poziomu spójności społeczno-ekonomicznej względem regionów najwyżej rozwiniętych.

ZAKOŃCZENIE

Zwiększanie spójności społeczno-ekonomicznej, rozumiane jako wyrównywanie poziomu rozwoju ekonomicznego i społecznego na poziomie regionalnym, wymaga podejmowania wysiłków ukierunkowanych na kreowanie kapitału ludzkiego. Działania takie wymagają rozwoju sfery usług społecznych jako obszaru tworzenia tego, coraz istotniejszego współcześnie, czynnika rozwoju, szczególnie w województwach o relatywnych brakach w tym zakresie. Przeprowadzone analizy taksonomiczne wskazują, że do takich regionów można zaliczyć w Polsce województwa świętokrzyskie, kujawsko-pomorskie czy podkarpackie. W korzystniejszej sytuacji znajdują się natomiast województwa małopolskie, podlaskie czy dolnośląskie. Nie oznacza to jednak możliwości rezygnacji z trwałego podnoszenia poziomu rozwoju usług społecznych w tych regionach, ze względu na procesy deprecjacji kapitału ludzkiego i konieczność konwergencji społeczno-gospodarczej względem krajów najwyżej rozwiniętych.

LITERATURA

Bąk I., Markowicz I., *Taksonomiczne mierniki rozwoju w klasyfikacji obiektów (na przykładzie usług kulturalnych)*, „Wiadomości statystyczne” 2003, nr 4.

- Bywalec C., „Nowa konsumpcja” – klucz do rozwoju, „Nowe życie gospodarcze” nr 13/353, 06.07.2003.
- Grodzicki J., *Rola kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarki globalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2003.
- Herbst M. (red.), *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2007.
- Janoś-Kresło M., *Usługi społeczne w procesie przemian systemowych w Polsce*, Monografie i opracowania, nr 512, SGH, Warszawa 2002.
- Kapitał ludzki. Stan i perspektywy*, RSSG przy Radzie Ministrów, Raport nr 27, Warszawa 1998.
- Leon D. A., Walt G., *Poverty, Inequality and Health. An International Perspective*, Oxford University Press, Oxford 2004.
- Mamica Ł., *Kapitał ludzki jako podstawowy element konkurencyjności regionów*, Zeszyty Naukowe nr 580 Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Prace z zakresu gospodarki i administracji publicznej, Kraków 2001.
- Pociecha J., Podolec B., Sokołowski A., Zajac K., *Metody taksonomiczne w badaniach społeczno-ekonomicznych*, PWN, Warszawa 1988.
- Przymeński A., *Rozwój kapitału społecznego i jego czynniki*, [w:] *Teoretyczne aspekty kapitału społecznego*, Januszek H. (red.), Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu, nr 42, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 2004.
- Roszkowska S., *Kapitał ludzki a wzrost gospodarczy w ujęciu wojewódzkim*, „Wiadomości statystyczne” 2005, nr 4.
- Sowa A., *Zdrowie i choroba a ubóstwo i wykluczenie społeczne*, „Polityka Społeczna” 2006, nr 11-12.
- Stec M., Janas A., Kuliński A., *Grupowanie i rangowanie państw Unii Europejskiej ze względu na czynnik kapitału ludzkiego*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Kapitał ludzki i intelektualny. Część 1*, Woźniak M. G. (red.), Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, Zeszyt Nr 6, Rzeszów 2006.
- Woźniak M. G., *Czy religia jest jednym ze źródeł kapitału intelektualnego? Wnioski pod adresem ekonomii i gospodarki*, [w:] *Religia a gospodarka*, Tom 1, Partycki S. (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2005.
- Woźniak M. G., *Teoretyczne problemy spójności społeczno-ekonomicznej mechanizmu rynkowego w kontekście gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Gospodarka oparta na wiedzy*, Woźniak M. G. (red.), Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, Zeszyt nr 10, Rzeszów 2007.
- Woźniak M. G., *Spójność społeczno-ekonomiczna wyzwaniem XXI wieku*, [w:] *Zakres i formy interwencjonizmu państwowego we współczesnych systemach gospodarczych*, Kopycińska D. (red.), Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2006.
- Zeliaś A. (red.), *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2000.

Streszczenie

W opracowaniu dokonano analizy poziomu rozwoju usług społecznych jako wyznacznika kapitału ludzkiego na poziomie regionalnym w Polsce. Czynnik ludzki jest bowiem uznawany za

podstawową determinantę rozwoju społeczno-gospodarczego, a więc również zwiększania spójności. Przedstawiona hierarchia województw została przeprowadzona z wykorzystaniem metod taksonomicznych. Uzyskane wyniki pozwalają wskazać regiony wymagające szczególnych wysiłków instytucjonalnych i wsparcia w zakresie rozwoju usług społecznych.

Social Services as an Indicator of Human Capital in the Context of Regional Cohesion

Summary

The analysis of social services development as an indicator of human capital in Polish regions was conducted in the study. Human factor is taken as a basic determinant of socio-economic development and so of increasing cohesion. Presented hierarchy of voivodeships was based on taxonomic methods. The results allow to indicate regions where special institutional effort is necessary in the field of social services development.